

Грицько Чупринка. Твори.

Прага: Український громадський видавничий фонд, 1926.

[Вступна стаття Володимира Дорошенка]

ГРИЦЬКО ЧУПРИНКА

(Короткий нарис життя й діяльності)

I

Грицько Оврамович Чупринка народився в козацькій, селянській сем'ї 15 листопада 1879 року в м. Гоголеві, чи то пак, по старому, Оглаві Остерського повіту на Чернігівщині.

Батьки його були хлібороби середньої руки, мали свою хату й поле і самі провадили господарку. Грицько був у них єдиним хлопцем і не диво, що вони дуже ним піклувалися, надто мати, що не переставала клопотатись за сина й тоді, коли він уже став дорослою людиною.

Став підростати малий Грицько, почали батьки вчити його грамоти, а згодом віддали до народної школи в самім таки містечку Гоголеві. А далі, коли виявилися у хлопця здібности й охота до книжки, то по скінченні школи з відзначенням дали його й до гімназії в Києві, бажаючи вивести в люде.

Але хоч Грицько й добре вчився, йому не судилося закінчити середню освіту. Маючи від природи надто жваву й непогамовану вдачу, він швидко увійшов у колізію з шкільною дисципліною й за «непорозуміння» з директором гімназії вилетів із неї й мусів перейти в лубенську. Але й тут сталося те саме. Спроба докінчити науку в кївській приватній гімназії Валькера теж не повелася й будущий поет мусів вернутися додому, не виправдавши батьківських надій. Хотіли зражені батьки, щоб син привчався до хліборобства, але його тягнуло таки до книжки.

Грицько багато читав, переважно російські книжки й особливо млиувався поетичними творами. Під впливом їх і сам почав писати поезії, теж по російськи.

Проживаючи так у батьків, Чупринка для розваги часто відвідував Київ. Тут він стрічався з колишніми своїми шкільними товаришами, котрі познайомили його з революційною літературою російських соціалістичних партій. Але їм не вдалося втягнути Чупринку до жадної організації. Його буйна натура не мирилася з ніякими рязками й він зостався собі «просто революціонером».

В такім незрівноваженім та несформованім стані його світогляду застає юнака 1905-й рік. З цілим жаром своєї бунтівничої натури кидається Чупринка у вир тогочасного революційного життя. В Києві буває на мітингах, бере участь в уличних демонстраціях, словом, де найшумніше чи найбурливіше проявлявся дух протесту, — там був і Гр. Чупринка. Так само і в себе вдома, на Остерщині розвиває він у тім часі, гарячкову революційну діяльність, керуючи разом із іншими товаришами революційним рухом у повіті. Ця діяльність зближає його з народньою масою, серед котрої з того часу повстають у нього міцні звязки на ціле життя. Чупринка стає одним із провідників революційної організації в Оглаві і взагалі на Остерщині, що повстала ще перед 1905 роком, а в цім і в дальших роках значно зросла через притягнення до неї сільської молоді. Головно заслугі Чупринки треба приписати, що ця організація не загинула в часах реакції.

Керовник із нього був дійсно незвичайно умілий і обережний. Хоч який сам гарячий, він не допускав до крайностей, до зайвої витрати енергії й тому, хоч рух на Остерщині й приборав масовий характер, але відзначався досить спокійним перебігом. Це й було причиною, що реакція, хоч як ненавиділа саме ім'я Чупринки, не мала причини до якої розправи. І от, хоч Чупринку та його близьких товаришів кінець кінців не минуло арештування й ув'язнення, присуд був для них досить легкий. Одних заслано на північ Росії, других позбавлено права в'їзду на Чернігівщину. Серед останніх був і Чупринка. Під час в'язнення Чупринці довелося сидіти в Лук'янівській тюрмі в Києві і це було переломовим моментом у його житті. Тут зіткнувся він не тільки з людьми свідомо революційними, але що найважніше — з свідомими революціонерами українцями. Зійшовши з ними, Чупринка переймається їх думками, усвідомлює себе національно й починає від цього часу пи-

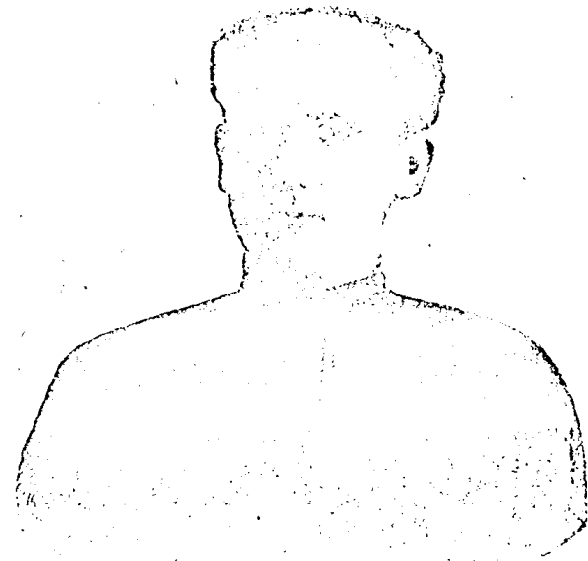
сати свої поезії вже по українському. Однак перші спроби цих писав до нас не дійшли — автор їх нищив, вважаючи за слабкі. Перший вірш Чупринки появився друком 13 травня 1907 р. у ч. 109 газети «Рада».

Але хоч як багато завдячує Чупринка, а з ним і українська література, згаданим вгорі впливам, однак самими-но цими впливами не можна пояснити цілої його творчості. Це був тільки стимул до писання рідною мовою в людини, що нарешті знайшла себе. бо душа поета ніколи не була відірвана від рідного ґрунту. Не забуваймо, що дитинство й початкові шкільні роки Чупринки перейшли серед рідної природи й рідного люду, в прегарній околиці, повній історичних споминів. Садба його батьків мала великий сад і леваду, що виходила до озера. З дитинства чув Чупринка силу оповідань про давнє козацьке минуле свого села, про сотників Ніжинського полку, що проживали раз-у-раз у Оглаві, про Шевченка, що по дорозі з Києва до своїх приятелів у Боринполі часто зупинявся в ньому, знайомлючися з людьми та розпитуючи їх про минуле їхнього села. Роскішна природа розвивала в молодім хлопці естетичні почування, а спогади пробуджували в нім давній козацький дух. Отже на рідному ґрунті зросла творчість нашого поета. з нього брала свої живучі соки.

Викинений судовим присудом з рідного гнізда, перебуває відтепер Гр. Чупринка стало в Києві, лише час від часу таємно відвідуючи рідний Оглав та піддержуючи звязки з селянською організацією. Відвідани ці однак не все були безпечні. В 1909 році довелось Чупринці спокотувати їх довгомісячною тюрмою. На весні цього року схоплено його в рідному селі і завдано аж у смоленську тюрму, а коли він, відсидівши там кілька місяців, знову задумав відвідати батька. його арештовано в дорозі у Боринполі й відставлено до Києва. Пробуваючи з мусу у Києві, Чупринка знайомиться і близько сходиться з недавно (1923 р.) померлим на еміграції у Штирії українським письменником і видавцем О. Коваленком.

У Коваленка, що вже придбав собі ім'я, як упорядчик декламатора «Розвага», був тоді свого роду салон молодих українських письменників, що захоплювалися новими течіями в російській поезії та марили про прищеплення їх і на українському ґрунті. Чуп-

ринка був постійним відвідувачем цього салону і тут-то він познайомився з модерною російською поезією та її західними богами: Едгаром По, Бодлером, Верленом. Твори цих останніх знав він на-пам'ять, очевидно в російських перекладах, часто любив декламувати з них цілі уступи і так ними захоплювався, що товариші прозвали його жартом Верленом, бо й лісику мав Чупринка подібну до Верленової. Цілком природно, що і в своїх поезіях почав Чупринка наслідувати улюблених письменників. Прия-

Фотографія поета р. 1908-го.

телюючи з Коваленком, бере Чупринка участь у його виданнях, помагаючи при складанні й редагуванні антології «Українська Муза» й альманаху «Терновий Вінок» (1908 р.).

Одночасно з цим містить він свої поезії в усіх тодішніх українських часописах, а також у поступових російських, що виходили в Києві. З утворенням у 1909 р. органу «молодих» — журналу «Українська Хата», котра вела завзяту боротьбу з «старими», згуртованими коло газети «Рада», в ім'я нових гасел — літературних і суспільних — Чупринка стає постійним співробіт-

ником «Укр. Хати», цілком поділяючи її позицію. Однак ближчої участі в її виданні не бере, не надаючися через свою анархістичну вдачу до жадної систематичної праці.

На тлі згаданої вище, досить різкої з обох сторін, боротьби «радян» з «хатянами» наступає у Чупринки на який час (до кінця 1911 р.) розрив із «Радою». Обурений злісними причітками «Ради» до «хатян» містить він у віденській «Чорній Раді» сатиричні вірші на «радян» (побрів. ч. ч. 41 і 48), що й було безпосередньою причиною розриву (1909 р.).

Згаданий виступ, що наробив свого часу досить шелесту, не був відокремленим, проминаючим епізодом у життю нашого поета. Чупринка ще не раз псував людям гумор різними «вибриками» та «бенкетами», наче навмисне епатуючи статечну громаду. Вже згадувано вище, що вдача в Чупринки була бунтівнича, непокірлива. Він не зносив жадного примусу, не любив ходити в шлеї, не терпів фальшу й облуди й одверто та без обиняків висловлював свою думку й реагував на вчинки в літературному й громадському житті, що суперечили його світогляді.

Можна б зібрати цілу купу різних анекдотів, правдивих і вигаданих, що ходили про Чупринку в Києві. Само життя поета давало причину до багатьох із них. Вірний своїй вдачі, що не терпіла утертих шляхів та не зносила громадської дисципліни, жив він правдивим бурлакою. Мешкав в якихсь «сумесних» квартирах, де займав один із кутів, водив компанію здебільшого з «бувниими людьми» по різних чайних та глухих шиночках на Деміївці, або на Подолі, мав там серед злодіїв і проститутток знайомих і приятелів, що любили його і взивали «нашим поетом». Відкидаючи з огидою облудний і фарисейський світ «приличних людей» за його неправду й низькопоклонство, почував себе Чупринка добре лише «на дні». Тут за чаркою він розцвітав, розбалакувався, читав свої вірші, черпав своє натхнення... Тут був сам собою, правдивим Чупринкою. Поза тим, у звичайнім околі був він аж занадто маломовний. Ані про минуле, ані про будуче, ні про які свої погляди, пляни, смаки, потреби, інтереси чи клопоти — нікому, навіть товаришам спільної літературної праці ніколи нічого не згадував. І лише у поезіях можемо відчутти його внутрішнє життя, почути

його муку й біль. Словом був Чупринка своєрідним і самотнім представником української літературної богеми.

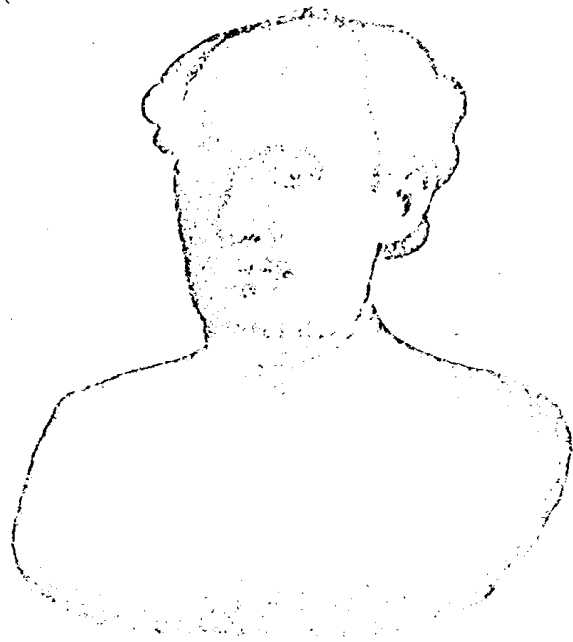
І таке життя провадив наш поет у Києві аж до самого вибуху світової війни, що раз більше занурюючись на дно, з усіма наслідками такого занурювання. І тільки поїздки додому, або приїзд матері виривали Чупринку звідти, оживляли його та відновляли його здоров'я — фізичне й моральне.

Але таке бурляче життя не перешкоджало Чупринці багато читати й часто відвідувати для цього київську міську публичну бібліотеку. Українське слово він незвичайно любив і читав усе, що писалось по українськи, та міг перечитані поезії проказувати вільно, без помилки. Любив він, як уже вище згадувано, й російську модерністичну літературу. З великим захопленням займався він також виданням своїх творів, які від 1910 р. аж до війни виходять з року на рік невеличкими збірочками, головню заходом Ол. Коваленка (в 1910 — «Огнецвіт», «Метеор» і «Ураган», в 1911 — «Білий Гарт», 1912 — «Сон - Трава» і «Контрасти», 1913 — поема «Лицарь-Сам»), звертаючи на поета що раз більшу увагу громадянства. Збірки ці робили ім'я Чупринки популярним і всі українські видавництва побивалися за його співробітництвом. А він з свого боку, хоч як ворожо ставився до світу, хоч як не приймав його, не був байдужий до громадського суду про свою творчість. Не раз рецензії, поміщені в різних органах, виводили його з себе, не раз нарікав він на тупість і нерозуміння його, але й вороже ставлячися до критиків, насміхаючися з їх лайки й похвали, волів усеж таки швидче огуду, ніж мовчанку. Так само небайдужий був Чупринка і на славу інших поетів, напр. Олеса. І от йому хотілося показати й доказати, що він не гірший за величких письменників і коли не потрапить сотворити кращі річі, то може дати в усякому разі не гірші. Отся то авторська амбіція й веліла йому так ревню займатися своїми поезіями й так часто збірними їх виданнями про себе нагадувати. Як сильно вразливий був Чупринка на голос критики, свідчить той факт, що загальний негативний осуд останньої його книжки — поеми «Лицарь-Сам» так пригнобив його, що він сливе перестав писати.

Задумлива атмосфера загально-політичної реакції в Росії,

бездіяттє українське життя й щойно згадана власна гризота, велими тяжко відбивался на самопочуванні поета та його творчості.

В 1913 і 1914 р.р. літературна продукція Чупринки страшно маліє супроти попередніх літ і сам поет що раз більше онускається на дно, заливаючи внутрішнє цекло гіркою отрутою. Вічно мовчазний, пасулено-холодний і замкнений в собі тінню пересувався він по улицах Києва. Тільки де-які події, як от смерть Лесі Українки й М. Коцюбинського, а опісля вибух війни виводили його з

Фотграфія поета р. 1913-го.

такого пригноблення. Київська атмосфера була вбійча для поета. На щастя війна приневозила Чупринку кинути Київ. Щоб не понасти на фронт і не воювати за чужу справу, він мусів рятувати себе від того загальним, широковживаним тоді способом: стати на роботу в якомусь підприємстві, що працювало, як тоді говорилося, «на оборону». Для багатьох українців знайшлося таке підприємство геть аж у лісах, на межі Чернігівщини з Орловщиною, у так зв. «Трубчевському лісництві». На чолі цього лісництва стояв М. Ю. Шаповал і він то дав у себе притулок багатьом

українським діячам: покійному Артему Хомику, Гр. Коваленкові — Коломацькому, акторові І. Мар'яненкові, артистові-малярєві І. Бурачкові та иннім. Всі вони числилися на якихсь посадах у лісництві. В ролі конторщика чи що перебув тут цілу війну і Чупринка, вірячи й голосно цю свою віру висловлюючи, що останній час царизму недалекій.

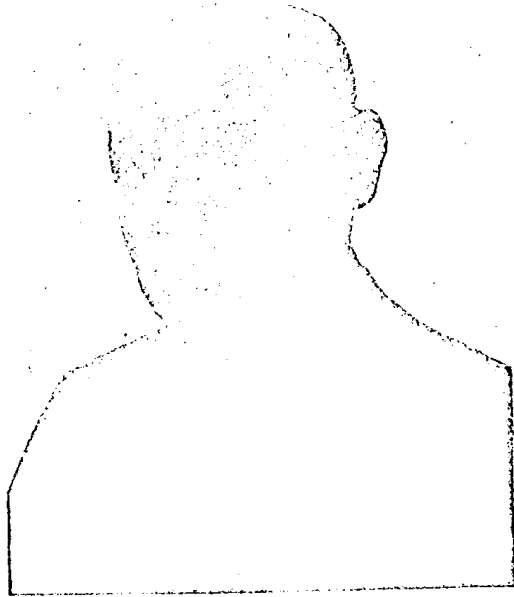
Драконові закози російської військової влади, що знищили українську пресу й сиве зовсім припинили українське громадське і культурне життя, розуміється, мало сиріяли літературній роботі, то ж не дивно, що в перших роках війни написав Чупринка небагато. Але годиться зазначити, що всеж таки він не кидав писати і скоро тільки з'являлася десь змога видавати якийсь український літературний журнал. — всюди серед співробітників його бачимо Чупринку: поезії його стрічаємо в «Осневі» 1915 р., «Степу» — 1916 р. і в «Проміні» — 1917' р.

Револуція майже цілком переміняє нашого поета. Чупринка оживає, зневіра й сумніш настрій зникають і він бадьоро береться до літературної і громадської діяльності. Вернувшись з початком 1918 р. у Київ, починає Чупринка працювати у відновленій «Новій Раді», а опісля і в інших органах — «Народня Воля», «Шлях», «Літературно-Науковий Вістник». то що. Темн його літературної продукції відразу збільшується й сама вона набирає иншого, енергійного і бадьорого характеру. Поезії Чупринки цього часу, надто в селянській «Народній Волі», це правдиві гимни національної револуції, гимни повні революційного захоплення. Але поет не обмежувався тільки літературною діяльністю. Він уважав за свій обов'язок стати й до живого громадського діла. Не инується він до високних посад і провідної ролі, а став у ряди звичайних робітників.

Перебуваючи здебільшого в Києві, часто відвідує він Оглав. Остер та инші місцевости рідної Чернігівщини, скрізь закликаючи до закладання «Просвіт», аматорських гуртків і взагалі до просвітньої праці. До жадної політичної партії, що тоді відогравали роллю, Чупринка не пристає, симпатизує одначе більше з соц.-самостійниками, як партією переважно військовою, і сам навіть вступав до українського війська. В травні місяні 1917 р. можна було його бачити на 2-му Всеукраїнському Військовому з'їзді —

веселого і бадьорого, одягненого у військовий мундур. Зробився козаком 1-го українського полку ім. Богдана Хмельницького, бо «сам з козаків». В полку Чупринка був записаний до канцелярії, де й працював. Разом із полком вирушив на фронт, держався дуже добре, був пильний до своїх обов'язків і мав великий вплив на козаків, які його любили й поважали. Давніших, передвосних «бешкетів» немов не бувало.

За гетьманщини поет знову вертає до свого бурлацького життя. Гетьманщини він не любив і не боявся одверто говорити про її

Фотографія поета р. 1918-го.

неприродність, закликаючи і в піснях своїх до боротьби з нею та її чужинськими оборонцями. В літературі того часу Чупринка теж не відчуває себе в своїй компанії. Для нових літературних гуртків, що тоді народилися, був він уже «перейденою стадією». За большевиків ця відчуженість перейшла в одверту ворожість: «молоді» вибрали Чупринку, що по виїзді з Києва своїх товаришів лишився там сам один, наче за мету до своїх нападів і стрілів. Ціляв у нього хто лиш хотів, не раз з явним бажанням вислужитися перед новими панами. А цих панів Чупринка ненавидів не тільки як панів, а ще

й як — окупантів, наїздників, що задушили українську державу, вільну республіку українського народу. Своєї ненависти проти окупації поет, як і завжди, не ховав. Він намовляв молодь не йти до большевицького війська, селян — не слухати розпорядків большевицького уряду, а коли настав слушний час, то й сам став до одвертого бою з червоними наїздниками. В липні 1919 р. на доручення Повстанського Комітету у Києві організує Чупринка повстання на Чернігівщині з метою дезорганізації большевицького заїлля. Ім'я поета між селянством на Чернігівщині було таке популярне, що йому не треба було оголошувати ніяких відозв. Чули люде, що «Григорій Оврамович отаманом став» і самі йшли до нього. Але повстання не вдалося. Два тижні боровся Чупринка з трьома большевицькими полками в броварських лісах і врешті мусів припинити повстання. Його повстанці поросходилися по Полтавщині, а він сам удався до Києва, щоб рятувати матір і сестру, котрих большевики арештували, як «заложницю». При вїзді у Київ поета арештували чекісти, але він таки добився того, що матір і сестру випустили. Заходами українського громадянства, піддержаними боротьбістами, вдалося урятувати від розстрілу й самого Чупринку. Большевики вивезли його у Кожухівській концентраційній табор, під Москвою, звідки згодом виїшов він на волю, а пізніше дістався знову на Україну. Було це в 1921 році. Чупринка перебуває тепер виключно в Києві, бо большевики ще більше бояться його побуту на Чернігівщині, ніж свого часу царська адміністрація. В Києві поет знову увіходить у стосунки з таємною українською революційною організацією, Центр. Повстан. Комітетом, і всією душею віддається пляну загального повстання на Правобережжі в осени 1921 р. в зв'язку з наступом Тютюнника.

Внаслідок зради організацію викрито й членів її поарештовано. Цим разом большевики вже не подарували бунтівничому поетові: серед 39 засуджених на розстріл членів Центрального Комітету був і Чупринка. Сталося це 28 серпня 1921 року.

II.

В історії української літератури займає Чупринка своє власне місце, давно вже йому призначене критикою. Але цілком зрозу-

мію, що повне збірне видання творів поета спонукає приглянутися ближче до відомого давніше літературного його портрету й, користуючися цілою його спадщиною, пізнати докладніше його значіння й місце в українській поезії. І тут передовсім треба згорнати зазначити, що значіння це не в генію поета, не в його оригінальній особистості, та й не в мотивах і змісті його творів. Це можна сказати, зовсім не ображаючи пам'яті покійного, що так трагічно відійшов від нас. Значіння поезії Чупринки лежить де-інде, а саме в формі її. Він бо був у нас під цим оглядом одним із новаторів і якої такої був тим, що в'яже в один ланцюг нашу передвоєнну модерністичну літературу з поколінням, яке виступило під час революції. Вище згадувалося, що це покоління відкидало Чупринку як перебідений ступінь, але факт цього відкидання не повинен нас засліплювати. Ріднить Чупринку з нашими наймолодшими поетами однакове відношення до попередніх етапів української поетичної творчості, з її спокійно-правильною метрикою. Розрив із старими формами української поезії й був характерною прикметою покійного поета. Чупринка бо приносив українську лірику в нові шати. Правда, він не був першим під цим оглядом і навіть не найталановитішим із наших модерних поетів, але вирізняється з поміж них своєю, властивою йому, бурливою оригінальністю — силою натиску на старі форми й проявами цієї сили. Новиною, що нею блиснула поезія Чупринки, це була її зовнішня музикальність, чисто слухове вражіння, яке справляли його вірші завдяки відьності й легкості своїх римів та швидкості, невдержності й, так мовити, скочності та рубашності свого ритму. Дзвінкі асонанси, усякі складні, здебільшого новоутворені самим поетом слова, що їх так залюбки наслідували поети революційного часу, нове трактування тем, удачні строфи й ритми надавали віршам Чупринки своєрідного стилю, що вирізняв його з поміж інших поетів. Останнє дзвінкість поезії Чупринки, її своєрідність, чисто Чупринківський склад і зробили ім'я поета популярним, захоплюючи й публіку, й викликаючи відмічене вже критикою наслідування навіть серед старших і славніших за нього представників української лірики, як от Ворошиї і Олесь. Найбільший вираз цього захоплення знаходимо в фел'стоні Вороного про збірку «Сон-Трава» («Лірика

краси й смерті» в «Раді» ч. 82-е, 1911-го року). Основоположник нашої модерністичної лірики порівнював поезію Чупринки до Берленової, а саму збірку назвав «нерлиною, повною невимовної звабливої краси». Новіші критики (М. Зеров, О. Дорешкевич та інші) значно редукують цей ентузіастичний осуд, указуючи на певну монотонність поезії Чупринки в її цілості, на риторичність її та бідність римування.

Безперечно, вказувані ними хиби є — відмічувано ці хиби й давніше (пор. напр. оцінку М. Сріблянського — Шаповала «Урагану» в «Україн. Хаті» 1910 р. й статтю покійного Евшана про поезію Чупринки там же, 1912 р.), але як би суворо не ставитися до поетичних засобів Чупринки, все ж треба признати, що творчість його посунула українську поезію наперед, значно збагативши й удосконаливши її зовнішню форму. Сталося це одначе не відразу. Як побачить уважний читач, перші поетичні спроби покійного поета з р. р. 1907—1908 ще носять на собі печать шаблону (недурно ці початкові спроби не увійшли в його першу окрему збірку), але Чупринка скоро отрясається з цього шаблону й, пориваючи з утертими стежками, протестуючи проти застиглих форм класичної лірики, вступає на новий шлях. І в цьому саме розриві і лежить значіння його поезії.

В масі українського громадянства утерся погляд на поезію Чупринки, як на блискучі, мінливі й химерні, але пустопорожні «дзеньки-бреньки». Але це хибний погляд, оснований на хвилимім вражінні від деяких тільки віршів покійного, що вирізняються своїм надто вже, сказавши по Чупринківськи, «прудкольтним» розміром. «Життєвими брехеньками» поезію його назвати очевидно ніяк не можна. Але поет дійсно намагався дати нам, сказавши його ж таки словами, «різномірні» й «різнодзвонні» формою поезії, бажаючи висловити як найкраще рух і звук. Одначе улюблений розмір у Чупринки це хорей, яким здебільшого й написані його вірші. Це й робить збірку його при всій її звучності трохи однотонною. Проте можна вказати на цілу низку віршів, повних дійсно різноманітності, як от хоч би за порядком: 73 (Льодолам), 77 (Заблудлий огонь), 89 (Майбутність, в II-ім розділі), 104 (Золотий дощ), 108 (Хмарки), 123 (Ураган), 155 (Подвійня), 159 (Еол),

173 (Вальс, надто розділ I), та інші. При допомозі змінного ритму й асонансів поетові вдалося дуже добре досягнути поставлену собі ціль — викликати відповідне враження звуку й руху. Серед цієї низки знайдемо в Чупринки річі, що можуть задовольнити й найвибагливішого цінителя поетичної форми. Досить назвати хоч би отсі: 105 (Мої квіти), 204 (Співи ночі), 389 (Переходи) і 395 (З глибини).

Очевидно годі тут вчисляти всі гарні річі цілої збірки, що творять тривалий набуток української поезії, але наведені вище свідчать як найвиразніше про поетичні досягнення Чупринки.

Поза цікавими прикладами різнородних розмірів слід згадати ще про нові та влучні рими, які трапляються у Чупринки. Їх уже відмітив М. Зеров у київській «Книгарі»: натомість — нерухомість, теплими — стеблами, золотий — висоти, кори — старий, голови — вартовий, скалки — палки. Є їх очевидно більше (напр., ч. 97: Лампи—нам би, ч. 95: зорили—на крилах, ч. 381: сніг—палких, ч. 423: тихий — втіхи, то що), та на загал — цього годі заперечити — рима у Чупринки, хоч легка й звучна, але досить одноманітна й бідна. Все ж досягнення що до форми безперечні. — Їх можна відмітити також і в мові покійного поета. Найбільше впадають в око улюблені, а то й утворені поетом складні слова. От напр. прикметники: багатоводний, злотоворний, лихолітний, ніжносівний, новосильний, прудколотий, світлосяйний, смертоборчий, стоголосний, тайнодумний, тиховійний, тиходзвонний, тонкострунний; іменники: безгоміня, огнецвіт, самозгуба; прислівники: безодгадно, тонкобіжно, то що.

Всі ці новаторства Чупринки були безперечним кроком наперед і, як уже зазначено вище, проложили шлях молодим поетам, котрі значно розвинули ці досягнення, а навіть почасти довели їх до карикатури, як от футуристи.

На жаль, поетична мова й стиль Чупринки мають і значні дефекти — певну неохайність, засмічення москалізмами та взагалі чужими виразами, що не раз, як та ложка дьогтю в бочці меду, псуєють цілий гарний вірш...

Але коли, не зважаючи на ці дефекти, менші річі можуть бути названі цінним придбанням української поезії, не можна того сказати про більші — про драматичні поеми й фантазії, як от «Само-

згубець» (275), «Омдла» (279), або «Лицарь - Сам» (303), що їх компопував Чупринка, позаздривши Олесеві.

Не зважаючи на прикметну поетові легкість віршування, вони не задовольняють читача саме неясністю або її химерністю своєї провідної думки. Довгі їх рядки не викликають нічого, крім нудьги. Чистий лірик, Чупринка не міг творити довгих річей. Та й відмічена не раз критикою (А. Василько-Ніковський, М. Вороний, В. Дорошенко) недостача у поета ясного й продуманого світогляду теж дає себе знати в цих довгих річах.

Найкращими в цілій творчості Чупринки це такі дрібні поезії. Зміст їх дуже ясен. Це — *особисті переживання* автора, які виразно відзеркалюються в його менших річах. Читайте ці лірики в звязку з біографією Чупринки і ви побачите, що вони відповідають дуже докладно його життю й тісно вяжуться з настроями, викликуваними нещасливою долею поета.

Подана нижче літературна спадщина покійного дає чималій матеріял для такої порівняної аналізи. Одначе, прикладаючи цю аналізу і при допомозі її стараючися лізнати основні пружини творчості поета, не треба забувати, що всякі переживання, всякі настрої людські, а тим більше в поета, річ дуже мінлива. Дуже влучно висловив це сам Чупринка 1916 р. у віршу «Признання» (ч. 340), кажучи:

«В поезії нема переконання,
В ній єсть і літо і зима,
В ній фарби, звуки, настрої, бажання,
В ній єсть і щастя і палкі страждання,
Але постійности нема.
Не може бути постійности в поета,
Так не проси моїх посвят!
Мій сміх змінє сум анахорета,
Сумний кінець змінє метр сонета
І спів кінчає зойк утрат»...

Памятаючи це, обернімося до змісту творів нашого поета. Починає Чупринка віршами, в яких брешуть виразно громадянські ноти. Це річі майже виключно з р. р. 1907-1908. Слівав у них поет про боротьбу з «лихою годиною», про робітницькі сивни й

недолю, про братерство й волю людей, про червоні прапори волі й чорний прапор помсти.

«Не коханок чорнооких, Я співець степів широких,
Заналительок сердець, Краю вільного співець» —
каже про себе поет (вірш ч. 19).

Але ось остаточно зананувала політична реакція, життя стало нудне й нецікаве. Світ починає незадовольняти Чупринку. Його обурюють міщанські будні, в які загрузло українське життя. І в звязку з цим настає у нього 1909 р. знеохочення й зневіра. «Наше відродження - втішна омана» каже він (ч. 56). На цьому ґрунті прокидається у поета замишування до поетичних аксесуарів, винесені з читання По, фантастичні оповідання котрого протиставляє він нашій етнографічній та реалістичній літературі, — всі ті «квіти могольні», темний «фльор», «смертельний жаж», «чорна туга», сум і отрута, яких відтепер повно в цілій низці його віршів (порів. напр. вірші ч. ч. 46—76). Чупринка цікавиться загробним життям, «причиною всіх причин», тайною життя й смерті (пор. ч. ч.: 155, 177, 189, 232). Давніші революційно-громадянські мотиви під впливом боротьби з супротивними течіями серед українського громадянства заміняються мотивами чисто індивідуалістичного характеру. Поет уже «не співець свого народу» (вірш з 1910 р., ч. 115), він бореться з громадою «фарисеїв—крамарів», «фальшивих пророків», з тою юрбою, що завела свої умовности й шаблони, свої «фарисейські пересуди», які в'яжуть сильні душі, що пориваються до волі і краси. Чупринка ненавидить цю юрбу, цей «байдужий натовп тупих, натовп постатів без душ» (63), він не хоче знати «рівновати гармонійности тупих» (188), а навпаки, хоче порвати «всі тенета — злий закон для команні» (126). І епатуючи сите та задоволене міщанство, підносить поет «лозунг — бунт для бунту» (115), бажаючи, наче той ураган — «без розбору всі устої, всі підпори зворухнути» (123). Легко помітити, що цей бунт проти суспільности з її життєвими шаблонами йде в парі з руйнацією старих утертих шаблонів класичної лірики.

Але серед бунту, звязаного рівночасно з пориваннями «в царство казки», з «чарами шукання», дочуває Чупринка себе «в безутішній самоті — без сонця і без Бога» (178).

На самотність і сум скаржаться наш поет у багатьох віршах, з р. р. 1912—1923 (напр. ч. ч. 145, 219, 221, 256, 258, 286, 295, то що). Хотів би він знайти втіху в коханні, але неподілена любов робить із душі пустку (228) і поет у роспуці питається: «Щастя де ти, щастя де ти?» (223). Щоб знайти лік для наболілої душі, шукає Чупринка розваги і забуття в шинку (173), «з сльозами і сміхом кривавим» ідучи «в вертепи гріховні, бенгежні» та часто ведучи туди «на оргії дикі» й свою музу (106). Тут пізнав він кохану жидівку — «Дитя Іордана» (83). Повію (84), Арфянку (364) і, з призирством ставлячися до фарисейських пересудів ходячої моралі, оспівав нещасні жертви гріха, що їх згубив шинок, знищивши в них усе святе (пор. ч. 82).

Так вилилася у віршах життєва драма поета. За життя Чупринки тяжко було критиці підійти до оцінки його творчости саме з боку цієї його драми. Тільки де-хто, хто ближче знав Чупринку, натякав на це в своїх оглядах його поезії (як от М. Шаповал-Сріблянський в оцінці «Метеору», або Евшан). Але аж тепер, у світлі біографії поета виявилася уся правда їх слів. І не можна не згодиться з М. Шаповалом, що Чупринка був жертвою нашого лихоліття (пор. його огляд в «Укр. Хаті» 1911 р.).

Минуло це лихоліття і муза Чупринки вдарила в инший тон. Поет почав співати про відродження рідного краю, про Україну без холопа і без пана, почав накликавати земляків до творчої, будівничої праці, до вільної думки й науки, до згоди і єдности (пор. поезії визвольного часу, ч. ч. 353—355, 358, 383). І коли давніше відвертався він від юрби, то тепер навпаки, і сам пішов і інших кликав йти в юрбу й боротися:

«Любий брате, буде сором! Бо вона гуде докором
Так мерцій йди в юрбу. За безсилля її за журбу». (412).

Пішов — і голову буйну зложив за волю України*).

Вол. Дорошенко.

* Поданий вище короткий нарис про Г. Чупринку складено на підставі недрукованої ще довгої розвідки про нього д. П. Богацького, редактора отелого посмертного видання творів покійного поета.

В. Д.